

Степанов В.Ю., д.держ.упр., проф., ХДАК, м. Харків,

ORCID: 0000-0001-5892-4239,

Зайцева М.Н., к.е.н., доц., ХДАК, м. Харків,

ORCID: 0000-0002-6911-6226

*Stepanov V., Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv,*

*Zaitseva M., Ph.D of Economic Sciences, Associate Professor, Kharkiv
State Academy of Culture, Kharkiv*

ТУРИСТИЧНИЙ РЕГІОН ЯК ТЕРИТОРІАЛЬНО- ТУРИСТИЧНА СИСТЕМА

TOURIST REGION AS A TERRITORIAL AND TOURIST SYSTEM

Стаття присвячена розгляду поняття «туристичний регіон». Проаналізовано підходи фахівців до розуміння туристичного регіону як територіально-туристичної системи. Показано, що доходи від туризму здатні підняти самостійність, регіональну туристичну інфраструктуру танадатитуритичному регіону відносно економічну незалежність. Автори приходять до висновку, щодля розвитку туристичного регіону потрібно враховувати параметри туристичного попиту за видами туризму та туристичні пропозиції з економічною доцільністю.

***Ключові слова:** туристичний регіон, інфраструктура, туристичний попит, туристична пропозиція, туристична система, економічна доцільність.*

The article is devoted to the concept of "tourist region". The approaches of specialists to the understanding of the tourist region as a territorial-tourist system are analyzed. It is shown that revenues from tourism can increase independence, regional tourism infrastructure and provide tourism relative economic independence. The authors come to the conclusion that for the development of the tourist region it is necessary to change the parameters of tourist demand for reviews of tourism and tourist supply with economic feasibility.

***Key words:** tourist region, infrastructure, tourist request, tourist offer, tourist system, economic expediency.*

Постановка проблеми. Туристичний регіон досліджується фахівцями через сукупність соціальних й економічних процесів, новітні маркетингові розробки та регіональне виробництво. Зокрема, в туристичному регіоні необхідно аналізувати активний обмін та розподіл між виробниками і споживачами туристичних послуг [7]. Крім того, для розвитку туристичного регіо-

ну необхідно постійно розвивати регіональну туристичну інфраструктуру [3, 5]. Тобто для переваги регіону в туристичній діяльності необхідно вдосконалювати сучасні туристичні ресурси. Відповідно до цього розвиток туристичного регіону, як територіально-туристичної системи в Україні, має відбуватися через відносну самостійність, мати економічну незалежність та регіональну сучасну комплексну туристичну інфраструктуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляд туристичної інфраструктури, як і прокладання туристичних маршрутів, узгоджується з поняттям «туристична діяльність». При цьому часто використовуються поняття: «туристичний район», «регіональний туризм». Розглядаючи туристичну діяльність, ці поняття досліджувало багато науковців, а саме: Д. Басюк, М. Борушак, В. Кифяк, Н. Корж, М. Крачило, Л. Лук'янова, О. Любіцева, Г. Михайліченко, В. Обозний, Я. Олійник, Є. Панкова, Н. Савіна, І. Смаль, В. Смолій, А. Степаненко, В. Федорченко, В. Цибух й ін. Аналіз наукових робіт зазначених науковців призводить до висновку, що наведені дефініції тлумачаться ними по-різному, на свій розсуд.

Окремо слід відзначити думку українського науковця Є. Панкової. Вона вважає, що під впливом соціально-економічних та природних чинників на території України можна виділити так звані «туристичні регіони», які відрізняються від поняття «туристичні райони», що потребує пояснень.

Постановка завдання. Розглянути поняття «туристичний регіон» як територіально-туристичну систему, як наслідок соціально-економічних та природних чинників на території України.

Виклад основного матеріалу. Серед українських фахівців, які займаються проблемами розвитку регіонального туризму, немає одностайності в визначенні поняття «туристичний регіон». Розглянемо деякі підходи фахівців до цього визначення.

Дослідники в галузі туризму М. А. Морозов і О. Д. Коль розглядають туристичний регіон як територію, що пропонує певний набір послуг, які відповідають потребам туриста та задовольняють його попит на перевезення, ночівлю, харчування, розваги тощо [6].

Економісти Р. Батлер, В. Гаворецький, Г. Голембський, В. Крісталлер розглядають проблематику туристичних регіонів з погляду інтересів регіонального господарства. При цьому наголошується на значну роль місцевого самоврядування у розвитку туристичних територій [9-14].

Фахівці з туризму А. Корнак і А. Рапач вважають, що туристичний регіон – «це територія, яка має певні туристичні ресурси (цінності), достатню транспортну доступність і має певне туристичне освоєння, можливості для реалізації туристичного попиту та використання наявного потенціалу...» [15]. Досліджуючи туризм вони виділяють основні напрямки діяльності регіональних органів влади щодо розвитку туристичних територій, а саме:

- раціональне використання природних цінностей та традицій місцевого населення;
- облік характеристик туристичного руху з наданням переваг іноземним туристам;
- гарантувати туристам гостинність та безпеку;
- цінова пропозиція не повинна перевищувати рівень фінансових можливостей споживачів для яких буде створено туристичний продукт;
- програма туристичного освоєння регіону має бути універсальною і гарантувати охорону туристично-рекреаційних ресурсів.

На думку М. Борушак, «туристичний регіон – це географічна територія, яку гість або туристичний сегмент вибирає з метою подорожі. Така територія містить всі споруди, необхідні для перебування, розміщення, харчування і організацію дозвілля туристів. Регіон є єдиним туристичним продуктом і конкурентоспроможною одиницею та повинен управлятися як стратегічна комерційна одиниця...» [2, с.67].

На думку науковців С. Кобзова, В. Смолій, В. Федорченко, В. Цибух, туристичний регіон розглядається як «територіально-туристична система, яка поєднує кілька туристичних районів, що мають свої специфічні особливості та об'єднані географічними, історичними, ресурсними факторами...» [2]. При цьому туристичний район – це «група туристичних комплексів, об'єднаних спільною територіальною структурою туристичного господарства...» [8].

Енциклопедичний словник-довідник з туризму надає дві трактовки туристичного регіону. По-перше: «туризм регіональний – туристська діяльність, характерна для конкретного регіону: сукупності країн чи територій з однотипними умовами розвитку туризму і схожим рівнем туристського освоєння. Слід зазначити непропорційність у розвитку міжнародного туризму по регіонах, зумовлену розходженнями в суспільно-економічному і політичному житті окремих країн...» [8, с. 267].

За другим визначенням туристичний регіон становить собою групу країн, які мають схожі умови розвитку і характеризуються спільністю генезису та взаємозв'язком компонентів туристської індустрії [8, с. 268].

Фахівці Всесвітньої туристичної організації при ООН (ЮНВТО) визначають поняття «туристичний регіон» як територію (місцевість), яка має у своєму розпорядженні більшу частину спеціалізованих споруд та послуг, необхідних для організації відпочинку, навчального процесу або оздоровлення. Однак не будь-яка територія може розглядатись як туристичний регіон. Для того, щоб територія називалася «туристичний регіон», вона повинна відповідати наступним основним вимогам:

- наявність необхідних для прийняття туристів послуг (доставка до регіону і назад, забезпечення умов для проживання та харчування, відповідний рівень обслуговування);

- наявність визначних пам'яток, які могли б зацікавити туристів;
- наявність інформаційних систем, які є необхідним «інструментом просування» регіону на туристичному ринку (наприклад: Amadeus, Galileo, Sabre та інші).

Таким чином туристичний регіон об'єднує сукупність послуг, мету подорожі і туристичний продукт. При цьому туристичний регіон можна розглядати як географічну територію, яка має споруди, необхідні для перебування, розміщення, харчування і організації дозвілля туристів. Тобто туристичний регіон має бути цікавим для відвідування та задоволення потреб туристів [3].

На думку дослідника А.І. Тамова, під поняттям «туристичний регіон» необхідно розуміти територію, що має чітко окреслені кордони, яка має в своєму розпорядженні «об'єкти туристичного інтересу» і пропонує набір послуг, що задовольняє потреби туристів. Все це сприяє відтворенню соціальних, культурних та економічних процесів забезпечення життя населення, зумовлених місцем регіону в системі територіального та суспільного поділу праці.

Аналіз наведених підходів до визначення поняття «туристичний регіон» дозволяє стверджувати, що туристичні регіони потребують збалансованого, сталого розвитку. При цьому необхідно концентрувати увагу на оцінці економічних функцій, що пов'язані з регіональним розвитком туризму.

Відзначимо, що під економічною функцією туристичного регіону розуміється роль економіки регіону по відношенню до інших регіонів та економіки країни загалом [1]. До економічних функцій можна віднести: пропозицію, попит, активність, спеціалізація регіону, регіональне управління. До них можна додати наступні функції: господарська, демографічна, екологічна [4]. Перелічені функції не тільки визначають ефективність виконання функцій регіональної економіки, але і забезпечують її нормальне відтворення. Тобто розкриття сутності поняття «туристичний регіон» передбачає огляд функцій, які об'єктивно притаманні регіональному розвитку. Без виявлення цих функцій неможливо зрозуміти роль та значення туристичного регіону в соціально-економічному розвитку суспільства [4].

Розглядаючи концепцію розвитку туристичного регіону відзначимо, що доходи від туризму здатні підняти самостійність регіону, мати відносну економічну незалежність туристичного регіону та сучасну комплексну регіональну туристичну інфраструктуру. Розглянемо переваги створення туристичного регіону:

- створення у регіоні туристичних фірм та інших організацій промисловості туризму приносить вигоду споживачам, місцевому населенню, підприємцям, а у кінцевому підсумку й регіону за допомогою податків і зборів;
- будь-яка організація може отримувати прибуток від безпосередньої виробничо-комерційної діяльності та шляхом інвестування капіталів у інші

підприємства. Ними успішно можуть виступати туристичні фірми та їх засоби розміщення у силу швидкої оборотності засобів виробництва і високої рентабельності;

– розвиток туризму в регіоні створює додатковий попит туристів на споживчі товари та послуги. Найчастіше це продукція, що створюється регіональною промисловістю. Вона надає певний позитивний вплив на розвиток регіональних галузей, що випускають предмети споживання. Завдяки цьому виробництво споживчих товарів розвивається, приносить доходи своєму регіону та підвищує рівень життя населення;

– туризм змінює питому вагу витрат на громадський транспорт регіону;

– у разі збільшення туристичних потоків значно підвищується попит на сувенірну продукцію, вироби місцевих кустарних промислів. Це приносить як дохід регіону, так і підтримує рекламу туристичного регіону. Тобто розвиток туризму позначається на відродженні народних промислів, традицій та фольклору;

– розвиток туристичного бізнесу збільшує попит на продукцію сільського господарства регіону. Крім того будівництво готелів та інших об'єктів інфраструктури регіонального туризму сприяє підвищенню доходів будівельних компаній;

– завдяки туризму забезпечуються великі надходження доходів у регіональний бюджет через податки. Чим вищі доходи туристичних організацій та підприємств, тим значніші надходження до регіонального бюджету;

– зростання туризму створює додаткові робочі місця. Вплив туризму на зайнятість може стати визначальним для тих регіонів, які значною мірою залежать від даного сектора економіки;

– туристична діяльність впливає на зміну довкілля. Позитивний вплив туризму включає такі фактори: охорону та реставрацію історичних пам'яток, створення національних парків та заповідників, захист берегів та рифів, збереження лісів тощо;

– туристи, які приїжджають у регіон для знайомства з місцевими пам'ятками, надають соціально-культурний вплив на місцеве населення під час контактів із ним. До позитивного впливу можна віднести обмін інформацією. Інтерес туристів до культурної спадщини регіону може викликати гордість у місцевих жителів та бажання зберігати свої національні традиції та ремесла.

Слід додати, що негативний вплив туризму є наслідком непропорційного розвитку та неефективної реалізації потенційних можливостей. До негативної сторони туризму можна віднести: соціальну напругу через відмінності традицій, релігій, способу життя, норм поведінки, звичок, рівня доходів туристів та місцевого населення. Подібні проблеми мають місце в період численних туристичних потоків у регіонах.

Висновки. Нині в нашій країні значна частина матеріальної бази регіонального туризму потребує оновлення. Зокрема, багато готелів у регіонах ставляться до не категорійних. Водночас пропозиції щодо розвитку туристичної інфраструктури не можуть обмежуватися лише створенням нового та реконструкцією існуючого готельного фонду.

Крім того слід наголосити на важливості комплексного розвитку регіональної туристичної інфраструктури. Вона включає у собі як широкомасштабне будівництво нових засобів розміщення, такі супутньої інфраструктури (автодоріг, кемпінгів, підприємств харчування, індустрії розваг й ін.). При цьому розміщення нових туристичних комплексів має враховувати і параметри туристичного попиту за видами туризму, і характер туристичної пропозиції з економічною доцільністю.

Безумовно, для вирішення цих проблем потрібен цілий комплекс заходів як регіонального, так і державного масштабу. Відзначимо, що розвиток придорожньої туристичної інфраструктури та автомобільного туризму (у тому числі й караванінгу) є перспективним напрямком інвестування. Усе це може змінити поточну ситуацію туристичного регіону на краще, що є тематикою подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Биржаков М. Б., Никифоров В. І. Індустрія туризму: Перевезення. СПб.: Герда, 2013. 400 с.
2. Борушак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: [монографія] / М. Борушак. Л.: ІРД НАН України, 2006. 288 с.
3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В.Ф. Кифяк. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.
4. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм : ЮНИТИ, 2005. 1063 с.
5. Мальська М. П., Худо В. В. Туристичний бізнес: теорія та практика: Навчальний посібник. К.: Центр учбової Літератури, 2013. 424 с.
6. Морозов М.А., Коль О.Д. Дестинация - важнейший элемент туризма. *Туризм: практика, проблемы, перспективы*. 1998. № 1. С. 11–15.
7. Региональный турбизнес: реалии и перспективы. ТТГ. 2009. № 7, С. 3.
8. Смолій В.А., Федорченко В.К., Цибух В.І. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / передмова В.М. Литвина. К.: Видавничий Дім „Слово”, 2006. 372 с.
9. Butler R.W. The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources//Canadian Geographer. 1980. № 1.
10. Christaller W. Some considerations of Tourism Location in Europe//Regional Science Association Papers. 1963. Vol. 12.

11. Gaworecki W. Some considerations of Tourism Location in Europe // Regional Science Association Papers. 1963. Vol. 12.
12. Gaworecki W. Turystyka. Warszawa, 2000.
13. Golembki G. (red. i współautor) et al. Kompendium wiedzy o turystyce. (Autorem tekstu o przestrzeni turystycznej i regionie jest S.Liszewski). Poznań, 2002.
14. Golembki G. (red. i współautor). Regionalne aspekty rozwoju turystyki. Poznań, 1999.
15. Kornak A., Rapacz A. Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie. Wrocław, 2001.

References:

1. Birzhakov M. B., Nikiforov V. I. Industriya turizmu: Perevezennya. SPb.: Gerda, 2013. 400 s.
2. Borushak M. Problemi formuvannya strategiyi rozvitku turistichnih regioniv: [monografiya]. L.: IRD NAN Ukrayini, 2006. 288 s.
3. Kifyak V. F. Organizaciya turistichnoyi diyalnosti v Ukrayini. Chernivci: Knigi-HHI, 2003. 300 s.
4. Kotler F., Bouen Dzh., Mejkenz Dzh. Marketing. Gostepriimstvo i turizm : YuNITI, 2005. 1063 s.
5. Malska M. P., Hudo V. V. Turistichnij biznes: teoriya ta praktika: Navchalnij posibnik. K.: Centr uchbovoyi Literaturi, 2013. 424 s.
6. Morozov M. A., Kol O. D. Destinaciya – vazhnejshij element turizma. Turizm: praktika, problemy, perspektivy. 1998. № 1. S. 11–15.
7. Regionalnyj turbiznes: realii i perspektivy. TTG. 2009. № 7, S. 3.
8. Smolij V. A., Fedorchenko V. K., Cibuh V. I. Enciklopedichnij slovník-dovidnik z turizmu / peredmovna V.M. Litvina. K.: Vidavnichij Dim „Slovo”, 2006. 372 s.
9. Butler R.W. The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources//Canadian Geographer. 1980. № 1.
10. Christaller W. Some considerations of Tourism Location in Europe//Regional Science Association Papers. 1963. Vol. 12.
11. Gaworecki W. Some considerations of Tourism Location in Europe // Regional Science Association Papers. 1963. Vol. 12.
12. Gaworecki W. Turystyka. Warszawa, 2000.
13. Golembki G. (red. i współautor) et al. Kompendium wiedzy o turystyce. (Autorem tekstu o przestrzeni turystycznej i regionie jest S.Liszewski). Poznań, 2002.
14. Golembki G. (red. i współautor). Regionalne aspekty rozwoju turystyki. Poznań, 1999.
15. Kornak A., Rapacz A. Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie. Wrocław, 2001.